

دیوان قاضی برهان الدین

غزل و رباعیاتندن بر قسم

و

طویغولری

ناشری :

درسعادتده آمریقان لسان مکتبی مدیری

فره‌د فیلد غودسل

درسعادت ــ مطبعهٔ عامره

۱۹۲۲ - ۱۳۳۸

دیوان قاضی برهان الدین

غزل و رباعیاتندن بر قسم
و
طویغولری

ناشری :

درسعادتده آمریقان لسان مکتبی مدیری

فره‌د فیلد غودسل

درسعادت — مطبعهٔ عامره

١٩٢٢ — ١٣٣٨

LIBRARY
AUG 3 1 1965
UNIVERSITY OF TORONTO

من كلام السلطان العالم العادل المنعم الباذل مظهر الاخلاق السوية
ومظهر الملة المصطفوية سلطان السلاطين خلاصة الماء والطين
برهان الحق والدنيا والدين المؤيد بتأييد الاحد الصمد ابو الفتح
احمد بن محمد خلد الله سلطانه و اوضح على العالمين برهانه

— ایضاحات —

۱ — اصلك اوقونمه‌سنی تسهیل ایتمك اوزره هر صحیفه‌نك قارشیسنه دیوانك بوكونكی املامزله یازیلمش برصورتی علاوه ایدلمشدر .

۲ — اصلنده اوقونامایان كلمه و معناسی اخراج ایدیله‌مه‌ین جمله‌لر معترضه ایچنه آلنمشدر .

۳ — بعض قطعه‌لر یكی املا ایله وزنلرینی غائب ایتمكده‌درلر . بو قسم صرف قرائتی ممكن مرتبه تسهیل ایچون قونديغندن دیوانك قیمت ادبیه ولسانیه‌سی اصلندن تقدیر ایدلمه‌لیدر .

مقدمه

قاضی برهان الدینك دیوانندن « التویوغات » عنوانلی قسمنك تماماً، غزل ورباعیاتنك قسماً بوكره طبع ونشری درسعادتده آمریقان لسان مكتبی معلملرندن پروفه‌سور لطفی لوونیانك تتبع وهمتی سایه‌سنده ممكن اولمشدر . پروفه‌سور لوونیان انكلتره مستشرقین جمعیتی اعضاسندن اولوب یكرمی بش سنه‌دنبری تورك لسان و ادبیاتنه دائر تتبعاتده بولونمقده‌در . مومی‌الیه اخیراً لوندره‌یی زیارتنده علوم و فنون مخزنی اولان « بریتیش موزه‌ئوم » ده‌كی تورکجه أل یازمه‌لرینی تدقیقه فرصتیاب اولمش و بونلر آراسنده بلكه أك قیمتداری اولان قاضی برهان الدینك بویوك ونفیس دیوانی كوزدن كچیره‌رك قسماً استنساخ دخی ایله‌مشدر. قاضی برهان الدینك اشعارینی حاوی اولان بو دیوان دنیاده موجود ومعلوم یكانه نسخه‌در . « التویوغات » بو دیوانك برقسمنی تشكیل ایتمكده‌در..

بو دیوانك شیمدی‌یه قادار طبع اولونامایوب روحندن نبعان ایتمش اولدیغی ماتك مجهولی قالمش اولمه‌سی تورك عالملری ایچون تتبع واحیای آثار یولنده یاپیله‌جق دها بك چوق ایش اولدیغنی كوسترمكده‌در . انكلیز میستر « كیب » ك « تورك ادبیاتی » نامنده‌كی اثرنده صراحةً بیان ایلدیكی وجهله تورك تاریخ ادبیاتنده بو دیوانك بك مهم برموقعی واردر . بوكبی دفینه‌لرك برموزه‌ده مدفون قالمه‌سی تجویز اولوناماز . بلاشبهه سائر نیجه آثار قیمتدار متتبعلرك همتلرینه انتظار ایتمكده اولوب بو اثرلرك كشف ونشری قاضی برهان الدینك دیوانده اولدیغی كبی اجنبی برمتتبعك تصادفی همتنه‌ترك ایدلمكدنسه كندیلری ایچون دها قیمتدار اولانلرك غیرتنی تحریك ایتمه‌لیدر .

« بریتیش موزه‌ئوم » ده‌كی بودیوان حقنده میستر « كیب » ك سالف الذكر اثرنده‌كی مختصر بحثندن ماعدا یالكز ۱۸۹۵ سنه‌سنده موسیو « مالی یورانسكی » روسجه برمقاله یازمش ویكرمی رباعی ایله اون ایكی تویوغاتی ترجمه‌لریله برلكده نشر ایله‌مشدر .

بومناسبتله اثرك صورت مستنسخه‌سنی اوقویوب برده مقدمهٔ تنقیدیه یازمق لطفنده بولونان تورك ادیب محترم ونامداری جناب شهاب‌الدین بكه واثرك متنی یكی املا ایله یازوب پرووالرینی تصحیح ایدن حربیه نظارتی انكلیزجه مترجمی مصطفی نجاتی بكه بالخاصه عرض تشكرات ایلرم .

۲۷ ـ نیسان ـ ۱۹۲۲
استانبول

درسعادتده آمریقان لسان مكتبی
مدیری
فره‌دفیلم غودسل

قاضی برهان‌الدین

— حیاتی و صنعتی —

قاضی برهان‌الدین وزارت و سلطنته قدر ارتقا ایتمش بر غریب تورك شاعریدر. کندیسندن ایلك بحث ایدن ذات مورخین عربدن ابن حجر العسقلانی اولمشدر. طقوزنجی عصر هجری اواسطنده مصرده وفات ایدن بو مورخك «الدرر الکامن فی اعیان المأة الثامن» عنوانلی تذکرهٔ مشاهیرنده‌کی روایته نظراً برهان‌الدین ارزنجانده دنیایه کلمش، حلبده دروس مرتبه‌نی تحصیل ایتدکدن صوکره مسقط رأسنه عودتنده امیر مملکتك توجهنی قازانه‌رق صهریته نائل اولمش، فقط بالاخره قاین‌پدریله آرالرینه کیرن نفاقه مغلوب اوله‌رق اونی قتل ایله امارتی بتمسه‌مش وبعده سیواس وقیصریه‌یی‌ده ممالکنه الحاق ایده‌رك کوچك برسلطنت تأسیس ایتمش ویکرمی اوتوز سنه قدر جوارنده‌کی عشائرله حرب وضرب حالنده یاشایه‌رق نهایت آق قویونلو عشیرتی رئیسی اولوب قره‌یولوك لقبی ایله معروف قره عثمان طرفندن برمصادمه اثناسنده قتل ایدلمشدر.

ابن حجرك بو روایتندن دها صحیح اولمق اوزره قاضی برهان‌الدینك ترجمهٔ حالنی مورخین عجمدن عزیز بن اردشیر استرآبادی‌نك «بزم ورزم» عنوانلی اثر مفصلنده بولورز عزیز استرآبادی ایلکانیاندن سلطان احمد جلایری معیتنده ایکن تیمورلنکك بغداده استیلاسی اوزرینه کربلاده ملتجی قالمش و بالاخره تیمورك اوغلی معزالدین میرانشاه طرفندن دردست ایدیله‌رك نائل اعزاز اولمسنه رغماً فرار ایله ۷۹۶ سنه‌سی شعبانده قاضی برهان‌الدین نزدینه صیغنمشدی. لااقل درت ییل قدر برهان‌الدینك معیتنده بولندی. بناءً علیه افادات تاریخیه‌سی دها زیاده شایان اعتماد اولمق لازم کلیر.

استرآبادی «بزم ورزم»ك فصل اولنده «محامد پادشاه اسلام ابوالفتح سلطان برهان الحق والدولة والدین احمد بن محمد خلداه تعالی خلافة وملکه وسلطانه» عبارەسنی

قید ایله شاعرك اسمی احمد اولدیغنی خبر ویریور . بو خبر قیصری یه ده قپان خانی دنیلن بیوق خانی جوارنده برچشمه نك اوزرنده کی شو : « بنا هذه العمارة المسبلة علی العین فی ایام الدولة السلطان العالم العادل برهان الدنیا والدین السلطان احمد انار الله برهانه صل من بد المسما الامیر المقبول مظفر الدولة والدین الشیخ مؤید زیدت دولته وهو صدقات مولاه السلطانی فی بعض شهور سنة اثنین وتسعین وسبعمایة » کتابه سیله توثیق ایدیله بیلیر .

برهان الدین احمد بیوك بر خاندان قضاته منسوب ایمش . (٧٤٥) سنهٔ هجریه سی رمضاننك اوچنجی کونی قیصریه ده دنیایه کلمش . پدری شمس الدین محمد ، جدی سراج الدین سلیمان ، جدینك پدری ، حسام الدین وجد الجدی جلال الدین حبیب ، هپسی متسلسلاً قیصری قاضیلغنی ایفا ایتمشلر . جلال الدین حبیبك باباسی محمد اصلاً سالور قبیلهٔ تورکیه سندن ایمش وخوارزمدن قسطمونی یه کلمش .

برهان الدین برطرفدن آل سلچوقه دیکر طرفدن موغول امراسنه منسوبیت دعواسنده ایمش . بو ادعا بالکلیه بی اساس دکلدر . زیرا برهان الدینك بیوك والده سی موغول امیرلرندن برینك قیزی اولدیغی کبی اجدادندن قاضی حسام الدینك زوجه سی ده امرای سلچوقدن برینك کریمه سی ایمش . بالذات برهان الدینك والده سی ده جلال الدین محمد مستوفانك اوغلی عبدالله چلبینك کریمه سی اولوب اوغلنی دنیایه کتیردکدن پك آز صوکره وفات ایتمشدر .

برهان الدین پك پارلاق برذکای باکور صاحبی ایدی . دها بش یاشنده ایکن پدرندن تدرسه باشلایه رق اون ایکی یاشنده تورکجه ، عربجه وعجمجه دن باشقه منطق وحکمته قدر دروس مرتبه یی تحصیل ایتمش . وتکمیل قصدیله اون درت یاشنده مصره کیده رك اوراده ده فقه ، اصول ، حدیث ، تفسیر ، هیئات وطب درسلری کورمش . واون طقوز یاشنده ایکن باباسی ایله برلکده فریضهٔ حجی ادا ایتدکدن صوکره برسنه قدر حلبده تتبعات علمیه ایله مشغول اولمش ونهایت قیصریه یه عودتله آل ارتنادن امیر بلده غیاث الدین محمد طرفندن هنوز یکرمی بریاشنده ایکن قاضیٔ بلده نصب ایدلمش .

کنج قاضی کرك وسعت علم وذکاسی وکرك کیاست اداره سیله آز وقتده امیر غیاث الدین محمدك توجه وامنیتنی قازانه رق صهریتنه نائل اولدی وبو طریق ایله بنی ارتنا خاندانه نسبت پیدا ایتدی .

بوندن صوكره قاضی برهان‌الدینك حیاتی برطرفدن آل ارتنا دیكر طرفدن عصات امرا ایله قرمان‌اوغللری وموغول بكلری آره‌سنده اوزون برمجادلهٔ سیاسیه سلسله‌سی‌در. برهان‌الدین احمد بومجادله‌لرده انتهاز فرصتله علی‌الدرجات وزارته ، امارته وسلطنته ارتقا ایدییور. فقط ارتقا ایدركن كیرلنمدیكی ادعا ایدیله‌مز . چونكه (٧٦٦) سنه‌سنده اتفاق امرا ایله قاین‌پدری غیاث‌الدین محمد قتل ایدیلیركن بوجنایت سیاسیه‌ده برهان‌الدین احمدك‌ده حصهٔ اشتراكی بولندیغی ، برده غیاث‌الدینك حفیدی قلیچ آرسلان ایله قلیچ آرسلانك عمجه زاده‌سی كیخسروی بالذات قتل ایتدیكی تاریخاً مثبت كبی‌در. بونلردن باشقه كندی همشیره زاده‌سی شیخ مؤیدك قاتلی اولدیغی‌ده روایت اولنور .

(٧٨٢) ده سیواسده مقام امارته جلوس ایله بر سنه صوكره كندی نامنه خطبه اوقوتان وسكه ضرب ایتدیرن برهان‌الدینك عاقبتی فجیع اولدی : اسكی یارانندن ایكن بالآخره الك تهلكه‌لی اعدادی صیره‌سنه كچن قره‌یولوك لقبی‌ایله مشهور قره‌عثمان بك طرفندن قتل ایدلدی . قره عثمان بك وقتیله قاضینك قیمتلی امراسندندی ؛ برهان‌الدینك كندینه قارشی عهدینه وفا ایتمه‌سندن وبرده شیخ مؤیدی غدراً قتل ایتمه‌سندن متأثر اوله‌رق قاچمش وآق قویونلی عشیرتنی تأسیس ایتمشدی. خواجه‌سعدالدینك تاج‌التواریخده حكایه‌سنه نظراً ییلدیرم‌بایزیدك سطوت‌مسلحه‌سی قارشیسنده قالان برهان‌الدین خارپوت جوارنده‌كی طاغلره التجا ایتدیكی‌صره‌ده دیوریكی قربنده قره‌بل دیدكلری‌محلده آق قویونلو عشیرتی ایله مصادمه ایدركن قره‌عثمان‌بكك تیغ هجومی‌ایله مقتول دوشمش‌در . تاریخ قتل اولمق اوزره مورخین عربدن‌مقریزی، ابوالمحاسن وابن‌ایاس (٨٠٠) سنه‌سی ذی‌القعده‌سنی كوستریورلر ؛ بدرالدین محموده (تاریخ عینی) ده بوروایتی تأیید ایدییور. ابن‌عربشاه برهان‌الدین‌ایله سلطان‌برقوقك (٨٠١) سنه‌سنده وفات ایتدكلرینی سویله‌یور وایكیسنك تاریخ وفاتی آره‌سنده آلتی‌آی كچدیكنی علاوه ایدییور ؛ كاتب چلبی‌ده تقویم‌التواریخنده ابن عربشاه ایله متفق كورونیور . فاجعهٔ قتل یا سكزیوز سنه‌سی اواخرانده یاخود سنهٔ متعاقبه‌نك اوائلنده وقوع بولمشدر .

برهان‌الدینك مدت حیاتنده ذی مدخل اولدیغی وقایع سیاسیه ادبیاتی علاقه‌دار ایده‌جك ماهیتده اولمادیغی ایچون بوراده بحثه دكمز . قاضی بوراده آنجق بر سیمای ادبی‌در .

قاضی برهان‌الدین احمد بك واسع ذكاسیله عصرینك معارفنه تملك ایتمشدی. زمانك اكثر زادكاننده كورولن كمالات ونقایصدن بیوك برنسبتده حصه‌دار اولدیغنی ترجمهٔ حالی كوستریبور. هنوز پك كنج ایكن قلبنی تحریكه باشلایان حرص جاه كندیسنك تشبثات سیاسیه‌سی موفقیتله نتیجه‌لندكجه كوپورمش، آزمش، مقاومتسوز برهوای نفسانی نسبتنی آلمشدر. مراتب اجتماعیه‌یی طی ایله شاهقهٔ حاكمیته طیرمانمق ایچون كذب ودسیسه‌دن خیانت وقتله قدر هیچ برواسطه‌یی استعمالدن تحذیر نفس ایتمدی. منافع سیاسیه‌نك ایجابنه كوره دوننكی دوستنه بوكون دشمن كسیلیر، و دوننكی دشمنی ایله اتفاق ایده‌رك اسكی دوستنی أزمكه قیام ایدردی. شبهه یوق كه چوق ذكی، پك مدبر و متبصر وشایان دقت بردرجه‌ده كار آشنا ایدی فقط امانت دیدكلری خصیصهٔ اخلاقدن كافی نسبتده نصیبه‌دار دكلدی. تاریخ اعمالی رجس واسائتدن مبرا قالمادی.

عصرینك بتون ارباب اصالتی كبی قاضی برهان‌الدینده قیلیج وقلم استعمالنی متساویاً اوكرنمشدی. برطرفده بینیجیلك ادمانی ایچون آت اوستنده كزركن برطرفده خط سیاقت تمرینی ایله مشغول اولوردی وجرید اویونلرندن یورولدقجه تورك، عرب، عجم شعرلرینك مطالعه‌سنه عودت ایدردی. ممتاز قاضی، ممتاز وزیر، عالم وشجیع حكمدار، الحق جندی والحق شاعر اولدی.

مورخین عربدن ابن عینی‌نك اعتراف ایتدیكی وجهله برهان‌الدین قرقندن صوكره تأثیر عشق وباده‌یه مغلوب اولمش، محاربه‌لردن اختلاس ایده‌بیلدیكی زمانلرینی بزم عشرتله بزم وصلت آره‌سنده تقسیم ایدرمش. اشعاری مستیٔ شراب ومستیٔ محبت ایله ترنم ایدلمش الهامات قلبدر. ادبیات حرمتنه قاضینك سفاهتنی عفو ایدملم: زیرا صوك تحلیلده قاضی برهان‌الدین برعشق شاعریدر، كاه فضولی كبی یانیق، كاه ندیم قدر شوخ، كاه آلفره‌د دوموسه‌دن دها صمیمی... عشق وشعر، بونلرك آره‌سنده اویله برقرابت واردركه عشقك روحی شعردر وشعرسز عشق ئولو صاییلیر، دینه‌بیلیر. بالخاصه شاعره عشق بتون جهان فوقنده برجهان ویرر. مستیٔ فتوحاتدن بورولان قاضی برهان‌الدینك تابعیت عشق ایچنده سعادت آراماسنی آنجق شاعر اولمایانلر استغراب ایله تلقی ایده‌بیلیرلر. سون شاعرك نظرنده جهانك وجهانكیرلكك هیچ برقیمتی قالماز. او شاعر ایچون نامتناهی وابدی آنجق عشقك بخش ایتدیكی جهاندر.

شاعرك عشقنده برخاصهٔ ابداعیه واردر : عشق برمشیمهٔ شعر اولور . سون شاعر ایچون عشقك اوجنده شعرك ابدیتی باشلار. سودیكنی شاعر عشق ایله شعری آره‌سنده برتخته اجلاس ایدرکه اکر حقیقةً شاعرسه بوتختکاه برآبدهٔ ادبیاتدر... شعرینی عشقنه بکزتمك : سون شاعر بوندن باشقه بر غایه کوزتمز وعشقندن بر نفیسهٔ ادب وجوده کتیردیکی دقیقه اونك ایچون وصلتك فوقنده بردقیقهٔ وصلتدر .

دینه‌بیلیرکه‌عشق آنجق‌شعر ایله‌مملو برپوره‌کده ماهیت نجیبه‌سنی آلیر. شعرسز قلبلرك عشق‌عادی، حیوانی، سفیل بر «قیزغینلق» در. لیلی‌ومجنون هیچ‌شبهه‌یوق برر شاعردی. فضولی وصافو کبی ... عشق عامه ایله عشق شاعر آره‌سنده سوز ایله شعر فرقی حس اولنور ؛ بری واسطهٔ اجتماعیه اوته‌کی غایهٔ فرددر . شعر ایله متحد اولنجه عشق ایچون حیاتك قیمتی نوعی ویاشخصی دکل عشقی محافظه ایتمکده کورولور. بویله عشقلر حیاتی بسیله‌مز ، بلکه کندیلری حیات ایله بسیله‌نیرلر ؛ وحیاتی اریته‌رك حیاتك اوته‌سنده شعر ایله یاشامق‌وطریق شعرك اوجنده نامتناهیلکی بولمق امیدینی ویررلر .

قاضی برهان‌الدین‌ده شرقده عشق شاعرلرینك چوغی کبی ناز ، نیاز ونوازشدن بحث ایدییور . واقعا بونلر بتون عشق دکلدر . فقط اعتراف ایتمه‌لی‌که بونلردن خالی عشق یاشایاماز . سویشنلر آره‌سنده جریان ناز ، جریان نیاز وجریان نوازش هیچ اولمازسه جریان غیرت قدر قوتلی بر اثر حیاتدر . عشقده دماغك ، قلبك ودوداغك آیری آیری ق نوازشی آرانیر :. دماغك حق‌عشقی شعر وخولیا قلبککی امید وسرور ودوداقلرککی ترانه وبوسه‌در . دوداق قوت بوسه‌یی امید وخولیادن آلیر ، دماغ قوت شعری بوسه وسروردن آلدیغی .وقلب قوت سروری شعر وترانه‌دن آلدیغی کبی . . . دماغ وقلب ایله برابر دوداقلر فعالیت عشقیه‌ده بولنجه لاقیردی بالضروره آز چوق شعر اولور .

قاضی‌برهان‌الدین دیوانی ایشته بومنظرهٔ فعالیتدر. اوراده شو رباعی‌یی‌اوقورسکز :

اول کوزکه یوزك کورمیه‌کوز دیمه آکا
شول یوزکه توزك سیلمیه یوز دیمه آکا
شول سوزکه ایچنده صنما وصفك یوق
سن بادهوا طوت آنی سوز دیمه آکا

بو صاف وصمیمی بر عشقدر . بویله عشقلر موضوع بحث اولنجه حقیقت شعره غبطه ایتمك لازم کلیر .

شاعرك حرارت عشقنی ئولچمك ایستەیورمی یز ، شورباعیسنی دیکلیەلم :

بن لبلرکی جانمه ام سم کورورم
کوزك یارەسن کوکله مرهم کورورم
عشقك اودنی که یاقه ایکی جهانی
بن کندی جانمه یالکز کم کورورم

آ کلاشیلیور ، دکلی ، شاعر ایکی جهانی یاقەجق آتش عشقی کندی روحنه غیر کافی بولیور ؛ دها ودها محرق بر کونش آرایور . . اووخ ، بویانیق شرق شاعرلری نه تشنه عاشقلردر . اونلرك حریق صمیمیسی کوزیاشی ایله آلولەنیر . شاعر کوزیاشندن تبسمه کچر وشعرلری آلولر آرەسنده تبسم ایدن کوز یاشلریدر .

*
* *

قاضی برهان الدینك دیوانی کرهٔ ارض اوزرنده برتك نسخەدر . بونسخه « خلیل بن احمد المکی السلطانی » نك خط دستی ایله یازلمش وفوق العاده براعتنا ایله تزهیب وتجلید ایدلمشدر ؛ (٧٩٦) تاریخنده یعنی ناظمنك وفاتندن درت سنه اول یازلمش و ازهر جهت مظهر اعتنا اولمش اولدیغنه باقیلیرسه بالذات قاضی برهان الدین ایچون احضار ایدلدیکی ذهابنده اولانلره حق ویریله بیلیر . بوتك نسخه اون طقوزنجی عصرك نصف اخیرنده انکلترەنك درسعادت سفارتی کاتبلرندن «طوماس هوزه» اسمنده برذاتك اناطولیده سیاحتی اثناسنده اله کچیرلمش وکندیسنك حین وفاتنده یعنی علی التقریب اوتوز سنه اول « بریتیش موزەئوم » طرفندن صاتون آلنمشدر . بو دیوانك وقتیله مملکتمزده موجودیتندن بلکه بر خبردار دکلدك . فقط اسلافمزجه قاضی برهان الدین مجهول بر شاعر قالمامشدی . خواجه سعدالدین ، مورخ عالی ، طاشکیری زاده قاضینك شعرلرینی ثناده یکزباندرلر .

بروجه پشـين خبر ويرەيم كه قاضى برهان‌الدينك ديوانى بوكونكو توركلر ايچون قولايلقله اوقونور وايلك وهلەده آكلاشيلير اثرلردن دكلدر . ايكى شى قرائتى تصعيب ايديور : برنجيسى املانك بزه يابانجيلغى ، ايكنجيسى خطاطك استنساخده ذهوللرى . .
مثلا نون يرينه تنوين علامتى كوروبورسكز : «اوندن» ى « انداً » شكلنده و«ياردن» ى « يارداً » شكلنده بوليورز . زمانمزك (ق) لرى على‌الاكثر (خ) ايله يازيليور. مثلا پك ابى بيلديكمز « اقصاق » كلمه‌سنى « اخسخ » شكلنده كورونجه برثانيه ايركيلمك طبيعيدر ديكر جهتدن حروف املاكه اسراف ايله‌كه خسته تصرف ايدلمش، بتون بونلر قرائتى اشكال ايدر . ازجمله شو بيته باقكز :

ساقى وير كل الومه طلو ايخ
كم كيدا بوكوكلداً ژنكارمن.

بو نوع آثار ايله الفتى اولمايان بر قارىء پك طبيعيدركه بو بيتده چغتائى بر منظره كورور . حال‌بوكه بو غرابت ظاهره بسيط بر شكل املا مسأله‌سيدر . عينى بيتى املاى حاضرله يازەيم :

ساقى وير كل المه طولو اياغ
كيم كيده بوكوكلدن ژنكارمن .

بوشكلنده بيتى اسكى شعرامزك آثارى ايله برآز استيناس ايتمش هرفرد آكلار .
بوندن باشقه خطاطك دقتسزلكلرى چوق يرده موزونى غير موزون حالنه قويمش مثلا شو قطعه‌ده :

ازلده حق نه‌يازميشيسا بولور
كوزنى‌كه كورجا كيسا كورور
ايكى عالمده حقا صيغنمشوز
توختامش نه اولا يا اخسختمور

برنجى مصراعك ايكى كلمه‌سنك يرى دكيشديريلنجه وزن‌تأمين ايديليور. برهان‌الدين كبى اسرار عروضه نفوذ ايتمش بر شاعر هيچ شبهه يوق‌كه بوقدر غليظ بر غفلتله اتهام ايديله‌مز . اصلنده‌كى « حق ازلده » يى « ازلده حق » صورتنه افراغ ايله وزنى اخلال ايدن امينم‌كه خليل بن احمدالملكى‌السلطانى‌در .

تفهمی کوچلشدیرنده بالخاصه اسکی تورکجه‌یه عائد کلمه‌لردر . مثلا :

حقا شکر قوچلرك دورانی‌در

مصراعنده‌کی « قوچلر » کلمه‌سنی بوکونکی استعماله کوره ارکك قویون معناسنه آلیرسه‌کز آلدانیرسکز یاخود مقصد شاعری آکلامامش اولورسکز . فقط « قوچ » لفظنك لسان حاضرمزده « قهرمان » کلمه‌سی ایله ادا ایتدیکمز فکری افاده ایتدیکنی بیلیرسه‌کز معنای مصراعی کشف ایدرسکز .

**

دیوان قاضی ایکی قسمدن تشکل ایدر . قسم اعظمی غزلیاتی حاویدر . ایکنجی قسمی یکرمی رباعی ایله ، شاعرك « التویوغات » نامی آلتنده جمع ایتدیکی یوز اون طقوز قطعه‌دن ترکب ایدر .

غزلیات قسمنده ایکی نقطه نظر دقتی جلب ایدییور : برنجیسی شوکه ترتیبنده الفبا صره‌سی کوزه‌دلمه‌مش‌در ؛ بو ترتیب عادتی احتمال که اوزمان هنوز غرب تورکلرنجه مرعی دکلدی . ایکنجیسی شوکه هیچ بر غزلك مقطعنده شاعرك آدینه ویا مخلص شاعرانه‌سنه تصادف ایدلمه‌یور .

برهان‌الدینك غزلیاتی کاملاً عاشقانه‌در . بو اثرده کورولن برقاچ نمونه‌سندن آکلاشیله‌جغی وجهله پك بارز اماله‌لر وزحافلرله وزنلری صارصیلمش‌در . هپسی اوزان عروضه توفیقاً تنظیم ایدلمش اولدقلری حالده مختلف هجالردن ناشی بعضیلری غیر ـ موزون حسی ویرر .

رباعیلری‌ده غزلیاتی کبی همان کاملاً مندرجاتی عشقه تخصیص ایتمش‌در . رباعیلر ایچون ، معلومدرکه ، ترجیح ایدیلان بر وزن مخصوص واردر . قاضینك یکرمی رباعیسندن چوغی بو وزنده‌در . بعضیلری ایچون‌ده شاعر هرکسجه معلوم اولان ترجیح بند وزنی قبول ایتمش .

« تویوغاته » ه کلنجه : « تویوغات » « طویغولر » دیمك‌در . تورك کلمه‌سی قاعدهٔ عربیه اوزره جمع شکلنه قونلشدر . « تویوغ » اسکی تورك شاعرلرنجه مرغوب برشکل

نظم ایمش . هر تویوغ بر رباعی کبی برنجیسی ، ایکنجیسی و صوکنجیسی متحدالقافیه اولمق اوزره درت مصراعدن تشکل ایدر .

اسم نظامك معنای لغویسی دوشونولورسه تویوغانك حسی موضوعلره تخصیص ایدیله‌جکی خاطره کلیر . فی‌الحقیقه شاعرك یوز اون طقوز تویوغی دینه‌بیلیرکه کاملاً بر محفظهٔ حیات‌در . عشق بورادهده ساحانك قسم اعظمنی اشغال ایدییور و علاوه ایده‌جکم‌که عاشقانه اولمایان قومشولری‌ده عشقه پك یابانجی دکل‌در . تویوغانك اکثری « فاعلاتن فاعلاتن فاعلات » وزننده‌در . فقط بعضیلری‌ده پارماق حسابیله یازلمش‌در .

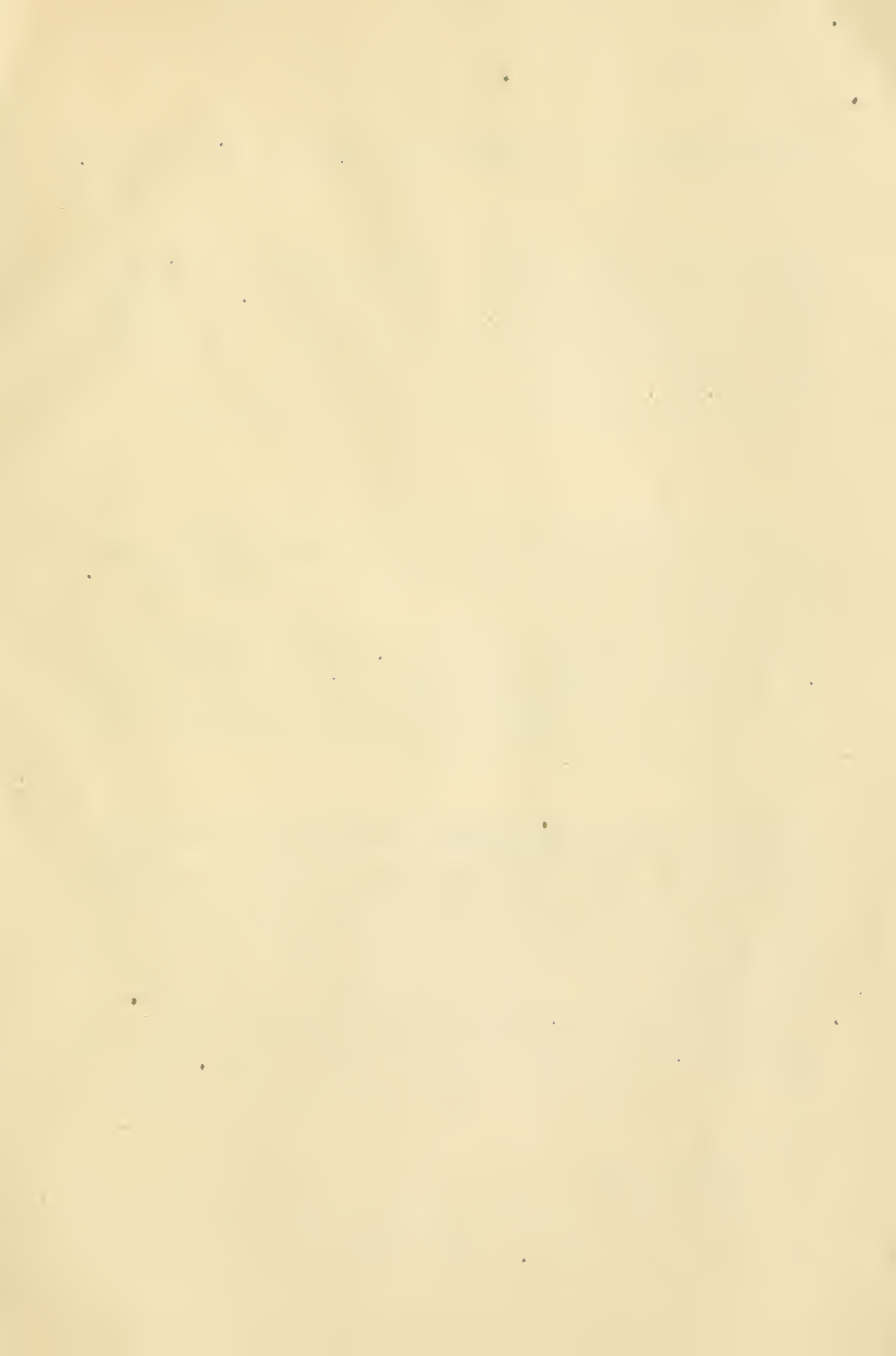
*
* *

غرب تورك ادبیاتنه قاضی برهان‌الدینك اوچ خدمتی ناقابل انکاردر : بری بشری عشقی ادبیاتمزه کتیرمه‌سی ، زیرا اووقته قدر شعرمزده عشق کسوهٔ تصوفله جولان ایدردی؛ دیکری ایلك دفعه وله‌ق غرب تورك لهجه‌سیله رباعی تنظیم ایتمسی. اوچنجیسی تویوغلری بزه طانتمش اولماسی‌در . شایان اسفدرکه بوتویوغ وادیسنه اسلافمز التفات ایتمه‌مشلر ؛ تویوغ نمونه‌لری دیوان قاضیده رقیبسز قالمش . . .

*
* *

پك ممتاز مستشرقلردن مسلکداش محترممز معلم لطفی لوونیان افندینك ادبیاتمزه محبق اثری اوله‌رق صرف ایتدیکی همت سایه‌سنده طبع ایدیلان بو کتابده قاضی برهان‌الدینك رباعیات وتویوغاتی کاملاً و غزلیاتی قسماً برله‌جقسکز . اثرلایق اولدیغی رغبته مظهر اولدیغی صورتده لوونیان افندی شاعرك بقیهٔ غزلیاتنی‌ده لوندره‌ده استنساخ ایله طبع ونشر ایتمکی تعهد ایدییور . بناءًعلیه بزعثمانلی تورکلرینك حصه‌مزه ایکی وظیفه ترتب ایدر : بری کتابه رغبت ، دیکری لوونیان افندیه همت واقعه و موعودهسندن طولایی اظهار شکران .

جناب شهاب‌الدین

ألغزليات

غزل

كوكلده قوپلى صنما بر صفاى عشق
طولدى بو عالمه ينه بزدن نداى عشق

بو دردموك دواسنه عقل ايدمز علاج
بكزر بو درده كه كركاولور دواى عشق

قانى كوكلده سو وكوزومك يشيلى قان
بكزم كوميشن التون ايدر كيمياى عشق

عنبرسچي چينده جانوم مشكى چن ايدر
اولمادى بندن اوز كيه هركز خطاى عشق

زلفى نهايتينه بو عشقم ايرايدى
كرچه يوريمز كشى هركز بپاى عشق

چون كلدى عشق ملكنى اكه صمرلدم
تدبير مملكت هله قلدى براى عشق

قانيله دستمان آلورم لبلريچون
تابر دوكانه راست قلم از براى عشق

عشقوك آختدى قانومى ولعل لبلروك
عرض ايدر اوزنى كه بنم خونبهاى عشق

يورك دلوك دلوك اولبن ناله لر قيلور
دعويسى بوكه يعنى بنم شمدى ناى عشق

طاردر كوكل بغايت وعشقوك دكيزى اود
جان نجه قاتلنيبله پس درهواى عشق

بن يار عشقيله طوغيبن بويمشم
محروم اولميا كيمسى اندر سراى عشق

غزل

كوكولومه بن ديدم كه قندهسين
غمزه سينوك اوخلاريله قندهسين

كيسوسيله بنده دوشدم دير كوكل
ديدم اكا نوله چونك بندهسين

نولا اوپدم كوزمه سوردم سنى
سن دخى عالمده بر تروندهسين

بندهسين سن بندهيم بن طاپوكا
بندهيم بن نجه كه سن بندهسين

كوزلرم كريان وبريان در كوكل
لبلاروك شكر اوزوك پرخندهسين

غزل

کوکلده قوپالی صانما بر صفای عشق   طولدی بو عالمه ینه بزدن ندای عشق
بو دردمك دواسنه عقل ایده‌من علاج   بكزه‌ر بو درده که کرك اولوردوای عشق
قانی کوکلده صو وکوزومك یاشی قان   بکزم کومیشن آلتون ایدر کیمیای عشق
عنبرصاچی چیننده جانم مشکی چن ایدر   اولمادی بندن اوزکه بهر کز خطای عشق
زلفی نهایتنه بو عشقم ایره ایدی   کرچه بوریمز کشی هرکز [1] بپای عشق
چون کلدی عشق ملکنی آکا اصمارلادم   تدبیر مملکت هله قیلدی برای عشق
قانیله دستمان آلیرم لبلریچون   تا بر دکانه راست قیلم از برای عشق
عشقك آقیتدی قانیمی ولعل لبلرك   عرض ایدر اوزنی که بنم خونبهای عشق
یورك دلیك دلیك اولوبان [2] ناله‌لر قیلار   دعواسی بو که یعنی بنم شیمدی نای عشق
داردر کوکل بغایت وعشقك دکزی اود   جان نیجه قاتلانیر پس درهوای عشق
بن یار عشقیله طوغوبان بویومیشم   محروم اولمایا کیشی اندر سرای عشق

غزل

کوکله بن دیدم که قنده‌سین   غمزه‌سنك اوقلاریله قنده‌سین
کیسوسیله بنده دوشدم دبر کوکل   دیدم آکا نوله چونکه بنده‌سین
نوله اوپدم کوزیمه سوردم سنی   سن دخی عالمده بر طورفنده‌سین
بنده‌سین سن بنده‌یم بن طابوکه   بنده‌یم بن نیجه که سن بنده‌سین
کوزلرم کریان وبریان در کوکل   لبلرك شکر اوزك پرخنده‌سین

۱ — دفعه . ۲ — اولوبده .

غزل

دیدی کوکلـکده ناوردر دیدم هم   دیدی کوزکده ناوردر دیدم دم
دیدی نادر بو عالمـده مرادك   دیدم بر دلبر زیبـای همدم
چو دردك بویله مضمردر کوکلده   نچون اولمز جانوك جانومه مدغم
لبوك دردیله قانوم سـو اولدی   نولا کر دردمچون اومسم امسم

غزل

کلشـنه کل نکارا بلبلی کور   حسـنچون عالم اچره غلغلی کور
آینـه آل الوکا باخ یوزوکا   کونش ایچنده دانه فلفلی کور
ساقی سیم سـاق سون آ یغی   آز جوخ عمرایچنده مل ملی کور
بلبـل آوازی دکـدی قولغنه   باخ صراحیلره بو قلقلی کور
بلبـلوك زارسـیچون اغلرکن   کوکل ایدر بکا که کل کلی کور

غزل

دیدی کوکلـکده نه‌واردر دیدم هم　　دیدی کوزکده نه واردر دیدم‌دم
دیدی نه‌در بو عالمـده مرادك　　دیدم بر دلبر زیبـای همـدم
چو دردك بویله مضـمردر کوکلده　　نیچون اولمـاز جانك جانمه مدغم
لبك دردیله قانم صـو اولدی　　نوله کردردمچون اومسم امسم

غزل

کولشـنه کل نکارا بلبلی کور　　حسـنچون عالم ایچره غلغلی کور
آینـه آل ألیکه باق یوزیکه　　کونش ایچنـده دانهٔ فلفلی کور
سـاقی سیم سـاق صـوك آیاغی　　آز چوق عمر ایچنده مل ملی کور
بابل آوازی دکـدی قولاغنه　　باق صراحیـلره بو قلقلی کور
بلبلك زارسـیچون آغـلارکن　　کوکل ایدر بکا که کل کولی کور

ألرباعيات

رباعيات

ديدم لبوكى صورسم و امسم اولامى
چون ايرمز الوم وصلوكه دوشميشم ايرخ
بودردمه بنم عجب ام سم اولامى
دوشده خيالوكك ابن امسم اولامى

شاد اولورسم وصلوكله غم اولامى
صد پاره و مجروح ايداريدم جكرى
بن ايرمزسم نسنه سيزه كم اولامى
لعلوكله بلسم اكا مرهم اولامى

شاها يوزكك كولنى ديرسم اولامى
پستهلبوكك ديلاكى بندن جاندر
نه چكدوكومى يوزكه ديرسم اولامى
رد ايلاين سوزكى سيرسم اولامى

مستانه كوزك دانهٔ بادام اولملى
شيرين طوطغوك بخدميدى بختمدر
خالمله سچوك دانهٔ بادام اولملى
اشبو ازاجوخ دنياده بركام اولملى

سروككه روان اولدى روانه ويرالرمى
بن جانى فدا قيلوريسم بخمغا بركيز
لعلوكى بودنيا طولو جانه ويرالرمى
حسنوكه سنوك شرعلهقانه ويرالرمى

كوكلم ينه ليليه مجنون اولمش
لبلارى چاكشمش كوكولومى اولامى
ياشوم ينه ياريولنه جيحون اولمش
باخدوم آرالالرنده مكرخون اولمش

شكر آله كه بن دلبر نارين سوارم
بوكون سوارم اغزنى كه اولم انوكچون
كوكولومى يار يولنه نارين سوارم
تاينه ديريلم دييو يارين سوارم

رباعیات

دیدم ایکی صورسه‌م و أمسه‌م اوله‌می
بو دردمه بنم عجب امسم اوله‌می
چون ایرمز ألیم وصلکه دوشمشم ایراق
دوشده خیالک لبن أمسه‌م اوله‌می

شاد اولورسه‌م وصلکله غم اوله‌می
بن ایرمزسه‌م نسنه‌سزه کم اوله‌می
صد پاره و مجروح ایدر ایدم جکری
لعلکله بیلسه‌م آکا مرهم اوله‌می

شاها یوزکک کولنی دیرسه‌م اوله‌می
نه چکدیکمی یوزیکه دیرسه‌م اوله‌می
پسته‌لبکک دیه‌کی بندن جاندر
رد أیله‌ین سوزکی سیرسم اوله‌می

مستانه کوزک دانهٔ بادام اوللی
خالیله صاچک دانهٔ بادام اوللی
شیرین دوداغک باقدیمدی بختمدر
اشبو آزیجق دنیاده برکام اوللی

سروک که روان اولدی روانه ویره‌لرمی
لعلکی بو دنیا طولو جانه ویره‌لرمی
بن جانی فدا قیلارسه‌م باقمه برکز
حسنکه سنک شرعله قانه ویره‌لرمی

کوکلم یینه لیلایه مجنون اولمش
یاشم یینه یار یولنه جیحون اولمش
لبلری چکشمش کوکلی اوله‌می
باقدم آرالرنده مکر خون اولمش

شکر اللهه که بن دلبر نارین سوه‌ردم
کوکلی یار یوانه نارین سوه‌ردم
بو کون سوه‌رم آغزنی که أولم آنکچون
تاینه دیربلم دیه یارین سوه‌ردم

لعلك صنمادردومه ام سم اولوریسه
دم قلدی لبك یورکومی نوش‌در آکا
برسینه‌غیچون نولا ام سم اولوریسه
جان‌داخی فدادرنولادم‌دم اولوریسه

خطك‌كه خطا ایلدی شاهانه قلم بن
کوکلم‌قوشی‌یچون اکرآنی طوزاغ اتدی
اول اورتاده یاری صنما بن نه قلم بن
حاجت‌دكل آنسوزداخی‌زیراكه‌ایلم‌بن

درویش‌كه دلریش اولابیزم کبی اولسون
کوردیلرسا که اولا بو عالمه تشویش
شول یارکه‌نی‌خویش اولابیزم کبی اولسون
اول‌جانه‌كه‌تشویش‌اولابیزم‌کبی‌اولسون

اول کوزکه یوزك کورمیه کوزدیمه اکا
شول سوزکه ایچنده صنما وصفك یوخ
شول یوزکه‌توزك سلمیه یوزدیمه اکا
سن بادهوا طوت سوزدیمه اکا

شمع‌اودایناربکزی‌ساراروردوکریاش
قان‌اتدی کوزم لعلوکلایورکی شمدی
قاچن‌كه دکر قارشوكه فراش افندی
طابدی ینه قان یاشله یاداش افندی

دیدم‌كه لبك دیدی نه شیرین سویلر
دیدم‌كه جانوم جمله فدادر ساچوکه
دیدم‌كه بیلك دیدی نه نارین سویلر
دیدی‌كه بومسکین هله وارین سویلر

دیدی‌كه نچون کوزوکی برنم کورورم
دیدم صنما آنوکچون‌كه لبوکی
یا کوکولوکی بن نیشه برغم کورورم
دایم کورمازم ولی دم دم کورورم

بن لبلروکی جانومه ام سم کورورم
عشقوك اودنی‌كه یاخه ایکی جهانی
کوزك یاراسن کوکله مرهم کورورم
بن کندو جانومه یالوکز کم کورورم

لعلك صانما دردمه ام سم اولوريسه
دم قيلدى لبك يوركمى نوش‌در آكا

بر صينامقجون نوله ام سم اولوريسه
جان‌دخى فدادرنوله دم‌دم اولوريسه

خطك كه خطا ايلدى شاهانه قيلم بن
كوكلم قوشيچون اكر آنى طوزاق ايتدى

اول اورتاده‌بارى صانما بن نه قيلم بن
حاجت دكل آنسزدخى زيراكه ايلم بن

درويش كه دلريش اوله‌بزم كبى اولسون
كرديلرسه‌كه اوله بو عالمه تشويش

شول يارك‌نى خويش‌اوله بزم كبى اولسون
اول جانه كه‌تشويش‌اوله‌بزم كبى‌اولسون

اول كوزكه‌يوزك كورمه‌يه كوزديمه آكا
شول سوزكه اچنده صانما وصفك يوق

شول يوزكه توزك سيلمه‌يه‌يوزديمه آكا
سن بادهوا طوت آنى‌سوز ديمه‌آكا

شمع اوده‌يانار بكنزى صارار بر دو كرياش
قان ايتدى كوزم لعلكله يوركى‌شمدى

قاچان كه دوكر قارشوكه فراش‌افندى
طابدى بينه قان ياشله ياداش افندى

ديدمكه لبك ديدى نه شيرين سويلر
ديدمكه جانم جمله فدادر صاچكه

ديدمكه بيلك ديدى نه نارين سويلر
ديدى‌كه بو مسكين هله وارين سويلر

ديدى‌كه نيچون كوزيكى پرنم كوريرم
ديدم صانما آنكچون كه لبكى

يا كوكلكى بن نيشه پرغم كوريرم
دائم كورمه‌زم ولى دم دم كوريرم

بن لبلريكى جانمه ام سم كوريرم
عشقك اودى‌كه ياقه ايكى جهانى

كوزك يارەسن كوكله مرهم كوريرم
بن كندى جانمه يالكز كم كوريرم

عشق اهلی یاری یولنه مستانه کرکدر   سودوکنوك ایشکنی یستانه کرکدر
جانانه یچون اوینـایه اول جانی شویله   که طعنه اورا رستم دستانه کرکدر

یورك کوزکوك یولنه صد پاره کرکدر   کیسولرك ایچنده دل آواره کرکدر
بیچاریه‌که قالدی بوکیسوکله مسکین   شول لعل‌لبوکدن صنما چاره کرکدر

جانانیه جان ویرمکه عشاقه صلادر   جان ویرمن و جانانه دلر بونه بلادر
عالم قموسی کر غرضاته اولا حاضر   بن‌ساکه اکر ایرا رسم اندا خلادر

اونتمه بنی شاهاکه درویشم افندی   غمزالروك اوخی‌یله دلر یشم افندی
طاغیدلی زلفینوکی شون باد شمالی   جمع اولمزم هیچ بتشویشم افندی

جان کلدی وبن دیدم اکا غمزده‌سین   تن کلدی وبن‌دیدم اکا دلشده‌سین
کوز کلدی‌که قیلاکله ساچندن انوك   دیدم‌که اشخما نولا سودازده سین

عشق اهلی یاری یولنه مستانه کرکدر
جانانه ایچون اوینایه [١] اول جانی شویله
سودیکنك ایشیکنی یستانه کرکدر
که طعنه اوره رستم دستانه کرکدر

یورك کوزیکك یولنه صد پاره کرکدر
بیچارەیه که قالدی بو کیسوکله مسکین
کیسولرك ایچنده دل آواره کرکدر
شول لعل ابکدن صاننا چاره کرکدر

جانانه‌یه جان ویرمك عشاقه صلادر
عالم قموسی کر [غرضاته] اوله حاضر
جان ویرمن و جانانه دیلر بونه بلادر
بن سه‌که اکر ایدزسه‌م آنده خلادر

اونوتما بنی شاها که درویشم افندی
داغیده‌لی زلفکی شول باد شمالی
غمزه‌لرك اوقیله دلریشم افندی
جمع اولمازم هیچ بتشو یشم افندی

جان کلدی وبن دیدم آکا غمزه‌ده‌سین
کوز کلدی‌که قیلا که صاچندن آنك
تن کلدی وبن دیدم آکادلشده سین
دیدم‌که عشقمه نوله سودازده سین

[١] فدا ایتمك

ألتويوغات

تویوغات

حق ازلده نا یاز میشیسا بولور
ایکی عالمده حقا سیغنمشوز
کوزنی که کور جا کیسه کورر
توختامش نا اولا یا اخسخ تمور

حقا شکر قوچلروك دورانی‌در
کون باترداً کون طوغن یبرا دکن
جمله عالم بو دمك حیرانی‌در
عشق ارینك بر نفس سیرانی‌در

یخشی اکلادم جهاندا وایه یوخ
ایکی عالمده امید سرور درر
یارداً اوزکا بوخمارم آیه یوخ
انداً ایرو داخی هیچ سرمایه یوخ

سنجلاین دنیاده خوب آزمش
کوکلر ککلکنا بو دنیاده
نغمکی راست آکلادم شهناز مش
الا شاهین کوزلروك شهباز مش

کوکلدا کزلو بولسا بر تاسه‌در
دنیا بزمنده ایکی عالم دخی
عمرلا اجل دخی همکاسه‌در
عشق اری قاتندا هم بر کاسه‌در

بلودر حق قاتندا کردارمز
ساقی ویر کل آلوما طلو ایخ
ایله کم واز مسمل ومردارمز
کم کیدا بو کو کلداً ژنکارمز

سوز دیم ساکا اکر ایناننسن
یاروکی اندا بلاسن نه درر
یار کوزك در کوزوکا نه سانه سن
کرغریما قارشو سن یاسانسن

طویغولو

١ ـ حق أزلده نه‌یازمشسه اولور — کوز نه‌که کوره‌جکسه کورور
ایکی عالمده حقه صیغینمیشمز — توختامش [١] نه‌اوله‌یاقصاق تیمور [٢]

٢ ـ حقه‌شکر قوچلرك [٣] دورانیدر — جمله عالم بو دمك حیرانیدر
کون‌باتاردن[٤]، کون‌طوغان‌یره‌دکین — عشق اریننك بر نفس سیرانیدر

٣ ـ یخشی آکلادم جهانده وایه یوق — یاردن‌اوزکه [٥] بوخمارم‌آیه [٦] یوق
ایکی عالمده امید سروردر — آندن آیری دخی هیچ سرمایه یوق

٤ ـ سنجلاین[٧]دنیاده‌خوب آزایمش — نغمه‌کی راست آکلادم شهناز ایمش
کوکللر ککلکنه بو دنیاده — الا شاهین کوزلرك شهباز ایمش

٥ ـ کوکلده کیزلی اولسه بر تاسه‌در — عمرله اجل دخی همکاسه‌در
دنیا بزمنده ایکی عالم دخی — عشق اری قاتنده [٨] هم برکاسه‌در

٦ ـ بللیدر حق قاتنده کرداریمز — اویله کیم وار مسمل (٩) ومرداریمز
ساقی‌ویرکل‌آلمه طولو آیاق (١٠) — کیم کیده بو کوکلدن ژنکاریمز

٧ ـ سوز دیه‌م سکا اکر ایناسیرسن — یار کوزکدر کوزوکه نه صانه‌سین ؛
یاریکی آنده بیله‌سین نه‌در — کر [غریما] قارشوسنه‌یاصانه‌سین (١١)

١ـ چیغتای خانلرندن برینك اسمی ، ٢ ـ تیمورلنك ، ٣ ـ قهرمانلرك، ٤ـ غربدن ٥ـ باشقه ، ٦ ـ آیبلته‌جق، ٧ـ سنك‌کبی، ٨ـ عندنده، جه. ٩ ـ تمیز، ١٠ ـ قدح، پیاله، ١١ ـ یاصلانمق،

کورمدم سن تك لطیف نازك جوان
قطره‌جا لطفك بزا ایرر بولسا

طابوکا اولسون فدا جان وجهان
قطره‌تك اوله قاتمده بك عمان

کوکلنی قارخلادی کوز قارسی
دیرلمك یك طاغن غان امکانی وار

کورمنی ناکه سالدی کوز قارسی
یخچی دیریله عشق اواره‌سی

صحبت اتدوك بوکجا شول یارلا
آنی قیلینالم آنوکله بودم

شول قرخجی کوزلری عیار لا
کم قلماادوخ دخی دیار لا

طوتمغل بزکا ای جان سن دق دخی
آدم اولدوغیا طاپکدا نولا

طوتمنی کوب مجرمه دق حق دخی
بلبل اولمشدر هله لقلق دخی

همیشه عاشق کوکلی بریان بولر
صوفیلاروك دیلکی محراب نماز

هر نفس غریب کوزی کریان بولر
ار کشینوك آرزوسی میدان بولر

ینه جان بر عمانه طالسردر
اوتا کنزداً چیخین قارا قلج

طالبن کوب کهرلر الیسردر
دشمنداً کوب ایللری آلیسردر

دواتنداً قاچن اولور خاکسار
همتومن ایکی عالمده کزر

عاشق اولر معشوقنداً شرمسار
نولسر آماسیه یا نکیسار

جان بو میدان ایچره اکاه اولا کاه
کم بو یولده طوغرو کر واروسا

عشق ارینوك وارلغی آه اولا آه
ارلکوك اورتدا شاه اولا شاه

٨ - كورمه‌دم‌سن‌نك (١) لطيف نازك جوان
قطره‌جه لطفك بزه ايرر بولسه (٢)
طاپوكه اولسون فدا جان وجهان
قطره نك اوله قانده بيك عمان

٩ - كوكلي قارخلادي كوز قاره‌سي
ديريله‌نك [طاغن‌غان] امكاني وار
كور بني نه يه صالدي كوز قاره‌سي
[يخبي] ديريله عشق آواره‌سي

١٠ - صحبت ايتدك بوكيجه شول يارايله
آني قيلينالم آنكله بودم
شول قرخجي (٣) كوزلري عيار ايله
كيم قيلمادق دخي ديار ايله

١١ - [طوتمغل بزكا اي‌جان‌سن‌دق دخي]
آدم اولدقيا طاپوكده نه اولا
[طوتمي كوب [٤] مجرمه‌دق حق دخي]
بابل اولمش در هله لقلق دخي

١٢ - هميشه عاشق كوكلي بريان اولور
صوفيلرك ديلكي محراب نماز
هر نفس عريب كوزي كريان اولور
ار كيشينك آرزوسي ميدان اولور

١٣ - بينه جان بر عمانه داليسردر (٥)
اوته‌كزدن چيقان قارا قليچ
دالوبده چوق كهرلر آليسردر (٦)
دشمندن چوق ايللر آليسردر

١٤ - دولتندن قاچان اولور خاكسار
همتمز ايكي عالمده كزر
عاشق اولور معشوقندن شرمسار
[نه اوليسر آماسيه يا نكيسار]

١٥ - جان بوميدان ايچره آكاه اوله كاه
كيم بويولده طوغرو كروار ايسه
عشق اريتك وارلغي آه اوله آه
ارلكك اورته‌ده شاه اوله شاه

١ - كبي ٢ - ابره‌جك اولسه ، - ٣ - خبرسز ، حيدود ، ٤ - چوق (قوب كبي اوقونور) ، ٣ - ياصلانمق . ٥ - داليجيدر ، ٦ - آليجيدر .

بو دنیا بر نفسچون اولمش یالخ
زلفوکی طاغتما جمع ایلا بکم
دیبی یاخن در آنوک دا کل اراخ
یوخسا اولور بو جهان الاخ بولاخ

تانه‌می حکم ایدا یار یا جانه‌می
یار یولینا جان وتن اوینامین
عشق اری تانه جانه یا جانه‌می
ارنلر یاساقنا یاسانه‌می

مجلس کم خوش طوتر عنبر عنبر
دنیا اهلینوك باشینی کم چتر
کوکلی کم اپارور دلبر دلبر
ایشنی طوغرو قلن سر وسرور

کلشنده دکلا نه دیر بلبل بلبل
یاخشی کلدی کوکلنا صراخنوك
ایرتا کجا ایده‌جك غلغل غلغل
آنوکچون باشلدی قلقل قلقل

کوزلروك دردلولرك درمانی‌در
جانوما سومك سنی ایراغ ایشدرر
جان ودل اول ایکی نوك قربانی‌در
نیتسه اولور اول چلب فرمانی‌در

ذلفك آچسك دنیادا تشویش اولر
کوزلرك قان دوکمکا قوشانرسا
قاتی باخرسك جکرلر ریش اولر
دنیاده چوخ کیشی‌لر درویش اولر

سرو قدوکله چندان اولمیا
لعللا اینجو درر شول اولمی
کل خو یوزك کبی خندان اولمیا
بونجلاین لب وندان اولمیا

سنی سومین بکم آدم دکل
سن کوزك غمزه‌سنی آتمه شوکا
نه‌دمی وار کیم باغری دم دکل
کرمیه کربار کوز مرهم دکل

۱۶ ـ بو دنیا بر نفسچون اولمش یالاق
ذلفکی طاغتما جمع ایله بکم
دبی یاتیندر آنك دکل ایراق
یوقسه اولور بو جهان آللاق بوللاق

۱۷ ـ تانه‌می(۱) حکم ایده یار یاجانه‌می
یار بولنه جان وتن اویناما‌یان (۲)
عشـق اری تانه جانه یاجانه‌می.
ارنلر یاساغنه (۳) یا صـانه‌می (٤).

۱۸ ـ مجلسی کیم خوش‌طوتار عنبر عنبر،
دنیا اهلینك باشـینی کیم چاتار
کوکای کیم آپاریر (٥) دلبر دلبر
ایشینی طوغری قیلان سرو سرور

۱۹ ـ کولشنده دکله نه‌دیر بلبل بلبل
یخشی کلدی کوکلنه صراحینك
ایرته کیجه ایده‌جك غلغل غلغل.
آنکچون باشـلادی قلقل قلقل.

۲۰ ـ کوزلرك دردلیلرك درمانیدر
جانمه سومك سنی ایراغ ایشدر
جان ودل اول ایکینك قوربانیدر
نه‌ایتسه اولور اول‌چلب[٦] فرمانیدر

۲۱ — زلفك آچسه‌ك دنیاده تشویش اولور
کوزلرك قان دوکمکه قوشانیرسه،[۷]
قاتی باقارسه‌ك جکرلر ریش اولور
دنیاده چوق کیشیلر درویش اولور

۲۲ ـ سر وقدکله چندان اولمایا
لعلیله انجیدر شـول اوله‌می
کول خو یوزك کبی خندان اولمایا
بونجلاین [۸] لب ودندان اولمایا

۲۳ ـ سنی سومه‌ین بکم آدم دکل
سن کوزك غمزه‌سنی آتمه شوکا
نه‌دمی وار باغری دم دکل.
کورمه‌یه کریار کوز مرهم دکل

۱ ـ دها ۲ ـ فدا ایتمه‌ین ، تهلکه‌یه قویمایان ، ۳ ـ یاساق قانون ونظام عرف وعادت ،
٤ یاصلاغنی اسـتنادایتمك. ٥ ـ کوتورير. ٦ ـ تا کری، اه . ۷ ـ حاضرلانیرسه . ۸ ـ بونك کبی .

بن ساون خوبلر ایچنده شاهمش | سانا سن یلدوز ایچنده ماهمش
بن دکیزه ساالمشم بر جانومی | قامو ایشی باشرن اللهمش

کل اول اولا بلبلینی کوزلیه | شاه اول اولا بر قلبنی کوزلیه
خوب اکا دیم که هردم ایچنده | بلبلینوک غلغلینی کوزلیه

زلفی عقلومی یابانه یایه‌می | کوزلری غمزاسی بینی آیه‌می
کورمیجك سنی کوزم دنیانی | بر کمینه چوبچوکازه سایمی

کیسوکوزدا کوکلم آواره‌در | بن خویارم قورخوکنز اغیاره‌در
کرچه جان زار ونزار اولاتم | کوکلك نیدم که سنلك خاره‌در

سنجلاین یارا ایرمامشمن | من یاریه آتدوغم دیرمامشمن
تا دیکن طولمانجه باغچه‌دا | بن آنی بالتـایلا قیرمامشمن

سن خلیل‌الله خونینی یایه‌در | عشق اودندن جانلا قایه‌در
هاله ای نر کوکره ومیدانی آل | چوره یانوکداغی قامو مایه‌در

نطعوکك یوزنده بك آیات اولور | کیم که اولور آنده فیل وآت اولور
شه رخوکی کیم کوروسه ساحق‌طنوخ | شه‌دمادن اول یوزکده مات اولور

قانومی اچدوکوکا فتوی کرك | ای بکم تیهکده من سلوی کرك
سن دیمزمیدك که بن سنوك اولام | اشبو دعوی‌یه بزا معنی کرك

٢٤ ـ بن‌سوەن[١]خوبلرایچنده‌شاه‌ایمش
بن دکیزه صالیشیم بر جامی
صاناسك ییلدیز ایچنده ماه ایمش
قامو (٢) ایشی باشاران اه ایمش

٢٥ ـ کول اول اوله بلبلنی کوزله‌یه
خوب آکا دیەم که هر دم ایچنده
شاه اول اوله بر قولنی کوزله‌یه
بلبلکك غاغلنی کوزله‌یه

٢٦ ـ زلفی عقلمی یابانه یایه‌می (٣)
کورمه‌یه‌جك سنی کوزم دنیایی
کوزلری غمزه‌سی بنی آیه‌می (٤)
بر کمینه چوبجکزه صایه‌می

٢٧ ـ کیسوکزده کوکلم آواره‌در
کرچه جان زار وزار اوله تم
بن قویارم قورقوکز اغیاره‌در
کوکلك نه ایدم که سنك خاره‌در

٢٨ ـ سن کبی یاره ایرمه‌میشیم
تا دیکن طولمایجه باغچه‌ده
بن یاره آندیغم دیرمامشم
بن آنی بالطه ایله قیرمامشم

٢٩ ـ سن خلیل‌اه خونینی یایه‌در
هله‌ای‌نر (٥) کوکره ومیدانی آل
عشق اودندن جانله [قایه] در
چوره یانسده‌کی قامو مایه‌در

٣٠ ـ [نطعونك] یوزنده‌بیك آیات‌اولور
شه رخوکی کیم کورسه‌حق‌طانق
کیم که اولور آنده فیل وآت اولور
شه دیمه‌دن اول یوزکده مات اولور

٣١ ـ قامی ایچدیککه فتوی کرك
سن دیمزمیدك که بن سنك اوله‌م
ای بکم تیهکده [٦] من سلوی کرك
اشبو دعوایه بزه معنی کرك

١ ـ بنم سودیکم . ٢ ـ بوتون ، هپ . ٣ ـ یایمق . ٤ ـ آیلتمق . ٥ ارکك .
٦ ـ صحرای تیه .

دلبروك ایشی عتاب وناز اولور
ای کوکل صبر ایت تحمل قیل اکا

چشم جادو غمزه‌سی غماز اولور
یاره ایرشمك ایشی آز آز اولور

دل خود آنوكدر ولی جان آپرور
کوکلما کیردی خیالی دون کیجه

دینی قویمز عقل و ایمان آپرور
ظلمت ایچره آب حیوان آپرور

آغزی آغزی یارداً راز اولسه خوش
یخشی یامن ناکلورسا شهل اولا

دمبدم عشوه‌یله ناز اولسه خوش
دلبری یاریلا دمساز اولسه خوش

بیرمدا کوزل قوچلر قربان بولور
ارنلر جرکسندا سوز سویلمك

اسلنلر قایدا بولسا غران بولور
فی‌المثل چون زیره وکریان بولور

شول قوش که طوتغن قوشنی ازاد قیلر
بغدادنی کم ویران قلا بلر

صنما که دنیدا اول آزاد قیلر
اول ینا بو ویرانی بغداد قیلر

کوزی جان اسرتمکا خمارمش
دیلدم جالم که کوزینه دیم

قاشی کوکل یخمغا معمارمش
طرفه بودر کوزلری بیمارمش

دنیایی چوخ سیندوخ بر یومش
قپلان اسلان اژدهالر مجلسی

قامو عالم وارلیغی بر هومش
اجلك قینغندا آهومش

نجدی کاچن وارسا دوران بودر
کمدا که واریسا کلسون اورتیا

شمدی قوین جاندا جولان بودر
کزلمك پس نایچون میدان بودر

٣٢ ـ دلبرك ایشی عتاب وناز اولور — چشم جادو غمزه‌ی غماز اولور
ای کوکل صبر ایت تحمل قیل آکا — یاره ایریشمك ایشی آز آز اولور

٣٣ ـ دل‌خود آنکدر ولی جان آپاریر — دینی قویماز عقل و ایمان آپاریر
کوکله کیردی خیالی دون کیجه — ظلمت ایچره آب حیوان (١) آپاریر

٣٤ ـ آغزآغز یاردن‌راز اولسه‌خوش — دمبدم عشوه‌یله ناز اولسه خوش
یخشی یامان نه کلیرسه سهل اوله — دلبری یاریله دمساز اولسه خوش

٣٥ ـ بایرامده کوزل‌قوچلر قربان‌اولور — ارسلانلرقایده(٢)اولسه‌غران(٣)اولور
ارنلر جرکسنده سوز سویلك — فی‌المثل چون زیرا کریان اولور

٣٦ ـ شول‌قوش که‌طوتغن‌قوشی آزادقیلار — صانما که دنیاده اول آزاد قیلار
بغدادی کیم ویران قیله بیلیر — اول یینه بو ویرانی بغداد قیلار

٣٧ ـ کوزی‌جان اسروتمکه[٤]خمارایمش — قاشی کوکل ییقمغه معمار ایمش
دیله‌دم حالم که کوزینه دییه‌م — طرفه بودر کوزلری بیمار ایمش

٣٨ ـ دنیایی چوق صینادق بریوق‌ایمش — قامو عالم وارلغی بر هو ایمش
قپلان آرسلان اژدرهالر مجلسی — اجلك قاینـاغنده آهو ایمش

٣٩ ـ بجدی بجن وارسه دوران بودر — شیمدی قویان جانده جولان بودر
کیمده که وارسه کلسین اورتایه — کیزلمك پس نه ایچون میدان بودر

١ ـ آب حیات . ٢ ـ سردار . ٣ . آزغین ، قیزغین . ٤ سرخوش ایتمك .

یار اکر بز قولنی بیله یارسا   قولیوز انجاغ اولور اقرارسا
بیز اکا ویردك جانی اوزی بلسون   کر یارسا یوغسا اغیارسا

جادو کوزی جانمی شکار ایدر   بن قولیم اول آنی انکار ایدر
طوطغیچون شکر دیدومدی   کوکلنه کلدی تکرار ایدر

عشق اری بو دنیدا دلریشمش   رنجك ایچنده بو کون درویش ایمش
کیمك ویمکداً ارتوخ استمك   ار کشی‌نك جاننه تشویش ایمش

هر زمان سویا واروب کلمزسکك   قایدا کاچزار یرینه هرزنك
تنکریدن بولسا عنایت بر قولا   لاچی داخی قابر بیر کوکنك

ازنلر دشمنلری اولاشورلر   غمزه‌لر بیربیرنی قولاشورلر
بن قولیم دنیادا اول نزنرك   که بودم میدانمده کوکراشورلر

کوکول آلن دنیادا دلبر دلبر   که او خرز حسنی ازبر ازبر
عالمده بك قارغیا بر ساپان پس   دنیادا سرور کرك سرور سرور

اوتورب جمع ایچن یارانلردر   کیم بونی بیلیریسا ارانلردر
کیمه کم باخارساك هی باخما   قنجارو باخارسك ارنلردر

بینمشوز آتومزا حیران حیران   قیلسا یار بزدن سارو سیران سیران
چوخ زمان کاله وعمر چوخ کچا   الا قانی بو نفس قیران قیران

٤٠ ـ یار اکر بز قولی ایله یار ایسه
بز آکا ویردك جانی اوزی بیلسین
قولیز آنجق اولور اقرار ایسه
کر یار ایسه یوقسه اغیار ایسه

٤١ ـ جادی کوزی جانمی شکار ایدر
دوداغی ایچون شکر دیدمدی
بن قولیم اول آنی انکار ایدر
کوکلنه کلدی تکرار ایدر

٤٢ ـ عشق اری بودنیاده دلریشمش
کیمك و یمکدن آرتق ایستەمك
رنجك ایچنده بو کون درویش ایمش
ار کشینك جانه تشویش ایمش

٤٣ ـ هرزمان صویه واروب کلزسك
تا کریدن اولسه عنایت بر قوله
[قایدا کاچزار یرینه هرزنك]
لاچی(١) دخی قاپار بیر کوکنك (٢)

٤٤ ـ ارنلر دشمنلری اولاشیرلر
بن قولیم دنیاده اول نرلرك
غمزەلر بر برن، قولاشیرلر
که بودم میدانده کوکرەشیرلر

٤٥ ـ کوکل آلان دنیاده دلبر دلبر
عالمده بیك قارغەیه بر صپان پس
که اوقوروز حسنی ازبر ازبر
دنیاده سرور کرك سرور سرور

٤٦ ـ اوطوروب جمع ایچین یارنلردر
کیمه کم باقارسەك [هی] باقا
کیم بونی بیلیرسه ازنلردر
[قنجارو] باقارسەك ارنلردر

٤٧ ـ بینمشز آتیزه حیران حیران
چوق زمان کله و عمر چوق کچه
قیلسەیار بزدن سارو (٣)سیران سیران
الا هانی بو نفس [قیران قیران]

---

١ و ٢ — برر نوع قوش . ٣ — طرفه .

دنیاده قوچلر باشی سرور بولسا   قوچلری بربیرنداً سحرر بولسا
نا کرك اندا کشی جان اوینـاماخ   جان ودل سرورنا یارا بولسا

عشق اری اولدرکه اول مست اوله مست   نچه که نیست اولا اول هست اولا هست
نچا که باشی کوکا یتاریسه   یارنلر اراسنده پست اولا پست

کوکلم تك کورمدم برچین کوکل   قامو کوکل کوکلنه پرچین کوکل
طولشب زلفوکه یتیرمش اوزن   ای کوکل قارا کوکل مسکین کوکل

ارنلر میدانلرده جولان ایدر   دشمنك ایلی سارو سیران ایدر
یخشی یامان خیر از شری قمو   دوتمز قامو کمسدن دوران ایدر

سرو قدم یولوکا خم دررخم   کوزلرم عشقوکچون نم درر نم
زهر ایچرم عشقوکچوك دمبدم   یمکوم اول اورتادا غم درر غم

زلفوکا دی قلماسون باکا تشویش   غمزه‌لروك قلماسون شها دلریش
بن زنخدانك چاهنده دوشمشم   نوله کر بر کوشده دوره درویش

هر نفس غمداً کوکل آزاد اولدی   کوکللر بو آراده دلشاد اولدی
دنیا مشرف درر آدمله   بو ارا شمدی هله بغداد اولدی

دنیاده کرچك عاشق قانی قانی   عاشقیسك کوزکك قانی قانی
هر عاشق معشوقیچون باش اوینرسا   بن عاشقوك یولکا جانی جانی

٤٨ ـ دنیاده قوچلرباشی سرور اولسه　　قوچلری بربرندن [سحرر] اولسه
نا کرك آنده کشی جان اوینامق　　جان و دل سرورینه یاره اولسه

٤٩ ـ عشق اری اولدر که اول مست اوله مست　　نیجه که نیست اوله اول هست اوله هست
نیجه که باشی کوکه پیترسه　　یارنلر آراسنده پست اوله پست

٥٠ ـ کوکلم کبی کورمدم برچین(۱) کوکل　　قامو کوکل کوکله برچین کوکل
دولاشوب زلفکه یدیرمش اوزن　　ای کوکل قاره کوکل مسکین کوکل

٥١ ـ ارنلر میدانلرده جولان ایدر　　دشمنك ایلی یارو سیران ایدر
یخشی یامان خیر از شری قامو　　طوتماز قامو کیمسه‌دن دوران ایدر

٥٢ ـ سروقدم یولکه خم درخم (۲)　　کوزلرم عشقك ایچون نم در نم
زهر ایچرم عشقك ایچون دمبدم　　یمکم اول اورته‌ده غم در غم

٥٣ ـ زلفکه دی قیلماسین بکا تشویش　　غمزه‌لرك قیلماسین شها دلریش
بن زنخدانك چاهنده(۳) دوشمشم　　نه اوله کر برکوشه‌ده طوره درویش

٥٤ ـ هرنفس غمدن کوکل آزاد اولدی　　کوکللر بو آراده دلشاد اولدی
دنیا مشرفدر آدمیله　　بو آرا شیمدی هله بغداد اولدی

٥٥ ـ دنیاده کرچك عاشق هانی هانی　　عاشق ایسه‌ك کوزینك قانی هانی
هرعاشق معشوقیچون باش اوینارسه　　بن عاشقك یولکه جانی چانی

---

۱ — قانی ، بی حس . ۲ — بوکلم بوکلم . ۳ ـ چکه‌ده‌کی چقور .

اریکت قایدا اورکر اورکولرداً   یاخشی آت بالککز ایلکولرداً
دشمنلر نیردا بولسا دترشسونلر   قاغان اسلان قایلنچاز دلکولرداً

یولوکا جانین ویرن جانبازمش   عشق اری معشوقه دمسازمش
کزلیم دیریدی عاشق رازنی   کوز یاشی یوز صاروسی غمازمش

رعیت کیلیلری شول شاهه‌در   کینجی کندز قلماخ شول ماهه‌در
قورقمزم بو دنیاده هیچ کیشی‌دن   جانومك اماتی اللهه‌در

ارنلروك هر ایشی آرانه‌در   قپلانلر طوتدوغی ایش شیرانه‌در
مایه‌لر مایه‌لغین اتسا نولا   بو غرالخنی قلسا ایش نزانه‌در

بوك کونندا قوچلرا بن ایشم اوش   با کسم هاله بودم درویشم اوش
دوستلروما دنجلکیسم نه عجب   دشمنومك جاننا تشویشم اوش

دنیا دیین کیشیا بر وایه‌در   بیمك اچمك بو حانه بر دایه‌در
دنیا بر کاچوت‌درر کلن کچر   الا سرور بیکدا سرمایه‌در

یار اولدرکه یارلا همدرد اولا   یارنداً یوز قایتاراً یار سرد اولا
بیمك اچمك یاخشلخ کونن کورن   ار کونده کر دونا نامرد اولا

دردموزك حق بیلور دواسنی   طبقدا کوردی دشمن بهاسنی
صدقلا اوخو قلج اوروساخ   قویرالم مصر ایلی قیاسنی

٥٦ — [اربكيت قايدا اوركر اوركولردن] [ياخشى آت بالككنز ايلكولردن]
دشمن نرده اولسه تيتره‌شسينلر [قاغان آرسلان قايانچاز تيلكيلرلردن]

٥٧ — بولكه جان ويرن جانباز ايمش عشق ارى معشوقه دمساز ايمش
كيز ليم دير ايدى عاشق رازينى كوز ياشى يوز صاريمى غماز ايمش

٥٩ — ارنلرك هر ايشى ارانه‌در كيجه‌بى كوندوز قيلمق شول ماهه‌در
مايه‌لر مايه‌لكك ايتسه نه اوله جانمك اماتى اللهه در

٥٨ — رعيت [كيليلرى] شول‌شاهه‌در قيلانلرك طوتديغى ايش شيرانه‌در
قورقمازم بو دنياده هيچ كيشيدن [بو غرالخنى] قيلسه ايش نزانه‌در

٦٠ — [بواك كونده‌قوچلره‌بن‌ايشم اوش(١)] [باكسم هله بودم درويشم اوش]
دوستلريمه [دنجلكيسم] نه عجب دشمنمك جانه تشويشم اوش

٦١ — دنيا ديديككك كشى‌يه بر وايه‌در يمك ايچمك بو جانه بر دايه‌در
دنيا بر كچيددر كلن كچر الا سرور بيكيتيه سرمايه‌در

٦٢ — يار اولدركه ياريله همدرد اوله ياردن يوز قايتاران [٢]يار سرد اوله
يمك ايچمك يخشيلق كون كورن ار كوننده كر دونه نامرد اوله

٦٣ — درديمزك حق بيلير دواسنى طبقده كوردى دشمن بهاسنى
صدقله اوقور قليچ اورورساق قوپارالم مصر ايلى قاياسنى

---

١ — ايشته ٢ — چوبرن .

يولا كيدر اولمى شول نر بوفر — يولى اوغرادى هله اولسون اوغر
تنكرى ساخلاسوك انى يامن كوزداً — ميداندا كوكراتجك كوكر كوكر

قشلاداً باشلادى دېرندى اوبا — غنچه يينا كوكللكن قلدى عبا
نيلوفر ياندى باشن طالدى سويا — نيلوسون غمازدرر بادصبا

اوزنى الشيخ كورن سردار بولر — انا الحق دعوى قيلن بردار بولر
ار اولدر حق يولنا باش اوينايا — دوشكدا اولن يكت مردار بولر

نازك اولور خوبلروك بيرنجسى — اغزى پسته بوى اوزون بيلى انجسى

سيل آخر هاله بودم ياشم بنم — يوركم قانيلهدر آشم بنم
غيرتچون بر قوشخ قوشانلم — آنوكچون كيد سر باشم بنم

اوبلر اوز يولده إرنك كرك — ميدانده اركك كشى نرتك كرك
ياخشى يامن‌قاتى يومشخ اولسه خوش — سرودم ديين كشى اركك كرك

يار يوزنده اينجو در درانهدر — زلفى دام و قارا خالى دانهدر
يولنا اولورسهم طوتما عجب — يارچون جان اويناماخ مردانهدر

دنيادا ار وارلغى دلدارمش — عيش و عشرت رونقى ديدارمش
يوزى كل سنبل سچى عنبر خطى — پس جمالى كلبهٔ عطارمش

٦٤ ـ يوله كيدراوله‌مى شول نربوغور[١] يولى اوغرادى هله اولسون اوغور
تا كرى صاقلاسك اونى يامان كوزدن ميدانده كوكره‌ته‌جك كوكور كوكوز

٦٥ ـ قيشله‌دن باشلادى دپرندى اوبا غنچه يننه كوملكن قيلدى عبا
نيلوفر ياندى باشن طالدى صويه نيله‌سين غماز در باد صبا

٦٦ ـ اوزونى آليشيق كورن سرداراولور اكا الحق دعوى قيلان بردار اولور
ار اولدر حق يولنه باش اوينايه دوشكده أولن ييكيت مردار اولور

٦٧ ـ نازك اولور خوبلرك برنجيسى آغزى پسته بوى اوزون بلى اينجه‌سى

٦٨ ـ سيل آقار هله بودم ياشم بنم يوركم قانيله‌در آشم بنم
غيرتچون بر قوشاق قوشانالم آنكچون كيديسر[٢] باشم بنم

٦٩ ـ ارنلر اوز يولنده ارتك كرك ميدانده اركك كشى نرتك[٣] كرك
يخشى يامان قاتى يومشاق اولسه‌خوش سرورم ديه‌ن كشى اركك كرك

٧٠ ـ يار يوزندهٔ ايخيدر درانه‌در زلفى دام وقاره خالى دانه‌در
يولنه أولورسه‌م طوتمه عجب يارچون جان اوينامق مردانه‌در

٧١ ـ دنياده ار وارلغى دلدارمش عيش وعشرت رونق ديدارمش
يوزى كل سنبل صاچى عنبر[خطى] بس جمالى قولوبهٔ عطارمش

١ — اركك بوغا . ٢ — كيدجيدر . ٣ — اركك .

اوكوزدا شمعلر يانا دورور | ييكتلر قيزل سوجى قانا دورور
بودمى كاوك غنيمت كورلوم | كه دنيا اى يارنلر فنا دورور

هرزمانك بر نكار و شاه وار | هركونك كونش كجا نوك ماه وار
اودوكا دوشونا قالمادى قرار | يولا چخان كيشنوك الله وار
زار وزرد اولن نزار اولسا اولا | چونك بو يولده انوك بير آه وار
كيم كه همدم در جفا و جورلا | لاجرم هجريله بر همراه وار
كهنه بوش اولدى بودم يولكده جان | حاليا نيسه شى لله ه وار

كوزل چوخ اراسنده دلبر قانى | طاشلر كوپ اورتا يردا جوهر قانى
قوچ وبغرا ايغرى چوخ كورمشوز | آدميلر ايچنده سروز قانى

قارشوداً چيخب كان جليمش | ياكاغندا قارا بك غريبمش
لطفلا دردمزا قلدى دوا | بولغيمى اول يكانه طبيبمش

قانقى جانده اود وارنى آه بلور | باشدا نا يازلمشين اول شاه بلور
جان كيربدر عشقى يولينه آنوك | يولا چيخا نوك ايشين الله بلور

شويله كه عنبر سچى مسكين اولور | نه عجب كز جان اكا مسكين اولور
نجه كه جاندا كوز اولورسا اودى | آه و زاريله برز تسكين اولور

جانه جان ويرماينوك نه جانى وار | جان ويرانوك آديله صانى وار
ار كشينوك متاعى ارلك اولور | جوهرينوك لعللا مرجانى وار

٧٢ ـ اوکزده شمعلر یانه طوریر
بودمی کلك غنیمت کوره‌لم

[بیکیتلر قیزل صوجی قانه طوریر]
که دنیا ای یارنلر فنا طوریر

٧٣ ـ هرزمانك بر نکار و شاهی وار
اودیکه دوشه‌نه قالمادی قرار
زار وزرد اولان نزار اولسه اوله
کیم که همدم‌درجفا وجور ایله
کهنه بوش اولدی بودم بولکده جان

هر کونك کونشی کیجه‌نك ماهی وار
یوله چیقان کشینك اللهی وار
چونکه بو یولده آنك بر آهی وار
لاجرم هجریله بر همراهی وار
حالیا نیسه شیٔ للهی وار

٧٤ ـ کوزل چوق آراسنده دلبر هانی
قوچ وبوغر آیغری چوق کورمشز

طاشلر کوپ(١) اورته‌یرده جوهر هانی
آدمیلر ایچنده سرور هانی

٧٥ ـ قارشیدن چیقوب کلن جبلیه‌مش
لطفیله دردیمزه قیلدی دوا

یناغنده قارا بن غریبمش
[بولغیمی] اول یکانه طبیبمش

٧٦ ـ هانکی جانده اود واریی اه بیلیر
جان کیروبدر عشقی یولنه آنك

باشده نه یازلمش اول شاه بیلیر
یوله چیقانك ایشن اه بیلیر

٧٧ ـ شویله که عنبر صاچی مسکین اولور
نیچه‌که جانده کوز اولورسه اودی

نه عجب کز جان آکا مسکین اولور
آه وزاریله بر آز تسکین اولور

٧٨ ـ جانه جان ویره‌یه‌نك نه‌جانی وار
ار کشینك متاعی ارلك اولور

جان ویره‌نك آدیله صانی وار
جوهرینك امليه مرجانی وار

---

١ — چوق .

ارنلر بو دنیایه قلمز نظر   بوندا عقلی وار کشی قلمز قرار
بو دنیا کزلکا دورر قور قاچاك   بر کشی که قاچر انداً اول قوار

کون نجاکه سیر ایدر جولاننده   کورمامش سیز تك جوان دوراننده
ارنلر جرکسنده دیبلن سوز   پیرنا تمك کرك میداننده

بولوکا جان ویرمین تقصیر ایدر   کوردوکی دوشینی کر تعبیر ایدر
هر کشیا نه یازلغانن کورر   آنی بلماین دخی تدبیر ایدر

بلبل اوزینی بودم تعریف ایدر   نوبهاری کورنلر تشریف ایدر
طوطی کر بنیادا ایدر قول وعمل   مونا اقلق موسقی تصنیف ایدر

کوزمداً اخیدورم جکر قانی   کوز قینا دویمکا جکر قانی
قاشی یای کرپکلری سحر درر   اول سحرا دنیادا سپر قانی

ار کشی ار عیبنداً کور اوله کر   دنیادا آدمیلر بولر بشر
محکه طوتمانجه کم نا بلا   صافی میدر یاخو قاتخلومی زر

نجاکه کوکدا کنش سیرانی‌در   بو جهان ارنلروك میدانی‌در
بی ویپدر کل آل و باغشلاغل   هر زمان بر بیکدك دورانی‌در

کوزلروك بغداد ایلی عیاری‌در   لبلروك روم ایلنوك خماری‌در
عشوه‌لاروکیله کیموك سوزی وار   هرشیوك بو دنیانك معماری‌در

٧٩ ـ ارنلر بو دنیـایه قیلماز نظر
بو دنیـا کولکه‌در قور قاچاك
بونده عقلی وار کشی قیلماز قرار
بر کشی‌که قاچار آندن اول قووار

٨٠ ـ کون نیجه‌که سیر ایدر جولانده
ارنلر جرکسـنده دیدن سـوز
کورمه‌مش‌سز تك جوان دورانـده
یرینه نه ایتمك کرك میدانده

٨١ ـ بولکه جان ویرمه‌ین تقصیر ایدر
هر کشی‌یه نه یازلغانن کوریر
کوردیکی دوشنی کر تعبیر ایدر
آنی بیلمه‌ین دخی تدبیر ایدر

٨٢ ـ بلبل اوزنی بودم تعریف ایدر
طوطی کر [بنیاده] ایدرقول وعمل
نوبهـاری کورنلر تشریف ایدر
بوکا لقلق موسـیقی تصـنیف ایدر

٨٣ ـ کوزمدن آقیدیرم جکر قانی
قاشی یای کیرپکلری [سحر] در
کوز قانه [طوینه] جکر هـانی
اول سـحره دنیـاده سـپر هـانی

٧٤ ـ ار کشی ار عیبندن کور اوله‌کر
محکه طوتمـانجه کیم نه بیله
دنیـاده آدمیلر اولور بشر
صافیمیدر یاخود قاتیقایمی زر

٨٥ ـ نیجه‌که کوکده کونش سیرانی‌در
نی ویبدر کل آل وباغشله غل
بو جهان ارنلرك میدانی‌در
هر زمان بر ییکیتك دورانی‌در

٨٦ ـ کوزلرك بغداد ایلی عیاری‌در
عشوه‌لرکله کیمك سوزی وار
لبلرك روم ایلینك خماری‌در
هرشـیوه‌ك بو دنیانك معمـاری‌در

سلطانداً بیز قوللر فرمان بولسا　　یار لبنداً دردە بر درمان بولسا
شول هلالی قاشنی چون کوردی کوز　　وارلغومز یولنا قربان بولسا

رخوکی کورر بولسا شام وشامات　　آنی سالب یانخ بولیسرمات
بو سوزی دیدم ساکا ایناتمزسك　　اوسدوما یاز حجتی اشدا دوات

هر زماندا تنکری یاخر برچراخ　　اکا یامن ساغنن قالور ایراخ
دشمنی حاقا سغینب باسرز　　ساقی تیز طوت صوك بیزا طلو ایاخ

یار کرك یار یلاهمرنك اولا　　کر نشاط وعیش وصلح وجنك اولا
اول ایکی یاروك که اویشمز بلا　　اشلری اورتاده شیشه‌سنك اولا

یارنلر فراقنداً آه و بك آه　　یار چون اولمکلکا چوخدر کناه
شول کونچون که یکتلر کونی‌در　　جمله کوزداً دیله‌رو برکز الله

طوتلم سوچی واردر حریف قانی　　اورتادا سوز چوخ کچر عارف قانی
سبزه وجوی وچغر خاضر درر　　یار نازك دلبر ظریف قانی

جانه قالماکر یارا ارم دیرسك　　باغه دشکل شفتالو درم دیرسك
باشا جانا دنیالکا قالمغل　　اونلر میدانده کیرم دیرسك

صباحا چیخرمشدر مخمور کوزلر　　یانی قورب عاشق کوکلن کوزلر
من آنی جفاسیچون یوزلامدم　　اول منی عشقومچون بك کز یوزلر

٨٧ ـ سلطاندن بر قوللره فرمان اولسه
شول هلالی قاشنی چوك كوردی كوز
يار لبندن دردە بر درمان اولسه
وارلغمز يولنه قربان اولسه

٨٨ ـ [رخوكی كوریراولسه شام وشامات]
بوسوزی دیدم سكا ایناناماز سەك
[آتنی صالوب یانغ [١] بولیسرمات]
اوستمه یاز حجتی ایشته دوات

٨٩ ـ هرزمانده تا كری یاقار بر چراغ
دشمنی حقه صیغینوب باصارز
آكا یامان صیغینان قالیر ایراق
صاقی تیز طوت صوك بزه دولو آیاق

٩٠ ـ یار كرك یاریله همرنك اوله
اول ایكی یاركه اویوشماز بیله
كر نشاط وعیش وصلح وجنك اوله
ایشلری اورتەده شیشەسنك اوله

٩١ ـ یارنلر فراقندن آه و بیك آه
شول كون ایچون كه بیكیتلر كونی در
یاریچون أولمكلكه چوقدر كناه
جمله كوزدن دیلر بركز الله

٩٢ ـ طوتەلم سوچی [٢] واردر حریف هانی
سبزه وجوی وچغر [٣] حاضردر
اورتەده سوز چوق عارف هانی
یار نازك دلبر ظریف هانی

٩٣ ـ جانه قالمه كر یاره ایرم دیرسەك
باشه جانه دنیالغه قالما
باغه دوش كل شفتالی دورم دیرسەك
ارنلر میدانه كیرم دیرسەك

٩٤ ـ صباحه چیقارمشدر مخمور كوزلر
بن آنی جفاسیچون یوزلەمەدم
یایینی قوروب عاشق اوكلن كوزلر
اول بنی عشقمچون بیك كز یوزلر

---

١ ـ یانجه . ٢ ـ شراب . ٣ ـ شراب .

معشوقلك هيچ عاشقه يانمز بغری   بلك عاشق يارقتنده بر چوب اغری
هاله ياروك يولنه وارلخ فدا   دشمنا بركز دخی الله تنكری

ساچك تك بو دنيادا عنبر وارمی   كوزك تك باغ ايچنده عبهر وارمی
جنت اچره حوری‌لر جمع اولجاخ   خوبلر سنجلاين سرور وارمی

كوزی اسريدب اوزی اياسی‌در   وصفو موزنی دنيايا يايی‌سی‌در
ايومكل بر دمكه بيته اتلوسی   بو هنوز عشقومزك يایاسی‌در

ياری اغيارا قوريسم جهل اولا   جافا يارداً چاكريسم سهل اولا
يار اولور يسا ياريچون غم دكل   سهل اولا ايش چونك دلبر اهل اولا

يالكوز ياريجی بر الله‌در   غريبوك ناله و زاريله آه‌در
يوز اوريبن ارنلر حضرتنداً   بيزكنه‌لو قوللروك شی لله‌در

عشق قاتندا زاهدا برٌ دانكمش   دلبرلر كوكوللری چون سنكمش
بو نفسكه مقصودلر بولدی حاصل   چوراكی يارانلروك كلبانكمش

كيم بيلورلر بر نفسا بها نه‌در   اول ايشلر اورتاده قول بهانه‌در
كيشی اوز اكسوكلكن بيلجكن   دنياده انوك ايشی شهانه‌در

باده اولماسه عمر برباده‌در   جانه يارك محبتی زواده‌در
قدوكه سرو سهی قول‌در بكم   نجه‌كم انوك ادی آزاده‌در

٩٥ ـ معشوقك هيچ عاشقه يانمازبغرى / بيك عاشق يارقاتنده برچوب آغيرى
هله يارك يولنه وارلق فدا / دشمنه بركز دخى اه تاكرى

٩٦ ـ صاچك كبى بودنياده عنبر وارمى / كوزك كبى باغ ايچنده عبهر وارمى
جنت ايچره حوريلر جمع اوله جق / خوبلر سنجلاين سرور وارمى

٩٧ ـ كوزى اسريدوب (١) اوزى آياسيدر (٢) / وصفمزى دنيايه ياياسيدر
ايومه (٣) كل بردم كه يته آتليسى / بو هنوز عشقمزك ياياسيدر

٩٨ ـ يارى اغياره قوريسه‌م جهل اوله / جفا ياردن چكرسه‌م سهل اوله
يار أولوريسه ياريچون غم دكل / سهل اوله ايش چونكه دلبر اهل اوله

٩٩ ـ يالكز ياريجى (٤) بر اه‌در / غريبك ناله و زاريله آه‌در
يوز اوريبن ارنلر حضرتندن / بز كناهلى قوللرك شى لله‌در

١٠٠ ـ عشق قاتنده زاهد بر دنكمش / دلبرلر كوكللرى چون سنكمش
بونفس كه مقصودلر اولدى حاصل / چوره‌كى يارانلرك كولنكمش

١٠١ ـ كيم بيليرلر بر نفسه بها نه‌در / اول ايشلر اورته‌ده قول بهانه‌در
كشى اوز اكسيكلكنى بيله‌جكن / دنياده آنك ايشى شهانه‌در

١٠٢ ـ باده اولماسه عمر بر باده‌در / جانه يارك محبتى زواده‌در
قدكه سروسهى قولدر بكم / نيچه‌كه آنك آدى آزاده‌در

---

١ ـ سرخوش ايدوب . ٢ ـ آيلتيجيدر . ٣ ـ عجله ايتمه . ٤ ـ ياردمجى .

جنتدا یوزك كبی حور اولمغی   مست كوزك كبی مستور اولمغی
یولوكا جان اوینامانی دیلرم   قورخوم اولدر كاكا دستور اولمغی

جانم اول كه جمله عالم جانیدر   لعلی انك جمله جوهر كانیدر
شكر اكاكه بر نفسدا كلمشز   كم بودم ارنلروك دورانیدر

دنیادا بر جانه بكزر جان كتر   كافریسك داخی كل ایمان كتر
هله بو دردده دوشیین یانرم   بولدوكیسا دردوما درمان كتر

قاغن اسلنلر اكر اكر ارسا   اكلیسا هر كیم اكا اوغرارسا
قاندا اكری وارسا طوتمغل دق   صاعقه قوچ قیلجی طوغرارسا

عشق اری نجه یا نیسار نازلا   نیلیا كورك كوكل شهبازلا
طوتلوم عاشقكه رازن سخلیا   نیلیا كوزی كبی غمازلا

هیچ اوكلمز كوزلرینوك یارهسی   قیدی یولخ باكا جانم یارهسی
طاغیدر زلفيكه بن طاغلام   خود نجا جمع اوله عشق آوارهسی

اوسدوكدادولت بوكون سیوان اولسون   سعادت ینا بزكا ایوان اولسون
نجاكه بن ساغم وفایغورما كون   وار جانوم یكتلرا قربان اولسون

شول كشینوك كه جانندا دردی وار   اشك سرخ ورنك روی زردی وار
الده بیش برمنی دوزكم كورمش   مرد اولان یبردا لابد نامردی وار

١٠٣ ـ جنتده یوزك کبی حور اولمنی
یولکه جان اوینـاماغی دیلرم
مست کوزك کبی مستور اولمنی
قورقوم اولدرکه آکا دستور اولمنی

١٠٤ ـ جانم اول که جمله عالم جانی‌در
شکر آکاکه بر نفسده کلشنز
لعلی آنك جمله جوهر کانی‌در
کم بودم ارنلرك دورانی

١٠٥ ـ دنیاده بر جانه بکزر جان کتیر
هله بو درده دوشه‌نه یانارم
کافریسه‌ك دخی کل ایمان کتیر
بولدکسه دردیمه درمان کتیر

١٠٦ ـ قاغان(١) آرسلانلر اکر اکر ارایسه
[قانده اکری وارسه طوتمغلدق]
آکلایه هرکیم آکا اوغرار ایسه
صاعقه قوچ قلیجی طوغرار ایسه

١٠٧ ـ عشق اری نیچه یانیسار ناز ایله
طوتمه‌لم عاشق که رازن صاقله‌یه
نیله‌یه کورك کوکل شهباز ایله
نیله‌یه کوزی کبی غماز ایله

١٠٨ ـ هیچ اوکلماز کوزلرینك یاره‌سی
طاغیدر زلفنی‌که بن طاغیلام
قیبدی یاولاخ [٢] بکا جانم یاره‌سی
خود نیچه جمع اوله عشق آواره‌سی

١٠٩ ـ اوستنده‌دولت‌بوکون‌سیوان‌اولسون
نیچه‌که‌بن‌صاغم و [فایغورما کون]
سعادت بینه بزکه ایوان اولسون
وار جانم بیکیتلره قربان اولسون

١١٠ ـ شول کشینك که جانده‌دردی‌وار
الده بش پارمنی دوزکیم کورمش
اشك سرخ وونك ووی زردی وار
مرد اولان یرده لابد نامردی وار

١ — قوتلی . — ٢ قیباق . انصافسزجه .

بولمیم سن تك نجا ارارسم
یورکمدا هم نا نقشـك بولام

ایکی عالم خلقنی اراوسم
یچاغ آلین آنی یارارسم

یار اکر یول اکمنی یارارسا
من اوزمنی یولنـا قلدوم فدا

من آنی طارتمیم یارارسا
نوله چون انصـاف اکا کر یارسا

ارمیدر سربازوزربان اولمین
ییك ایچمك کلمك اویناخ حرام

الجا اوردکلر اباز اولمین
ار کونده یاره دمساز اولمین

اولدی مسخر بیزا چوساملا روم
هرکسشیلر یورسون یوللارنا

دشمنا دام بولدوخ دوستلاره موم
چون دوستا مبارکیوز دشمنا شوم

باسیجخ دنیایه سن دوشدی خاچلر
دنیـایه هر قوچکه کلدی شکر اکا

باشلادی حق باطللری اشن سوچلر
طـاباندی انوك بیرلا جمه قوچلر

کورلی ساچوکی بولمادم قرار
طورجاخ قارشوکزا مندرلرمن

یوزوکا بولسون فدا کل ای نکار
سانسین دوکمش کلغـا ابر بهار

طـابوکا اولسون فدا تن و جانوم
عار و ناموس اکر ترك اتدی یار

یولوکا قلدوم قربان ایت و حانوم
قویتـازم بن دنیادا آدو صانوم

قوشـونلر بیر بیرنا قحششمشدا
تیوموز بولینسر خلقا امید

ایکی عالم چرسی چخششمشدا
بو جهـان خلقی ایشی اوخششمشدا

١١١ ـ بولمایام سن تك نیچه آرارسه‌م
یورکمده هم نه نقشك بوله‌م
ایکی عالم خلقنی آرارسه‌م
پیچاق آلوبده آنی یارارسه‌م

١١٢ ـ یار اگر یول [اکمنی] یارارسه
بن اوزومی یولنه قیلدم فدا
[بن آنی طارتمایام یارارسه]
نه اوله چون انصاف آکا کر یارسه

١١٣ ـ ارمی‌در سربازوزربان اولمایان
ییمك ایچمك کولمك اوینامق حرام
آلاجه اوردکلر آباز اولمایان
ار کونده یاره دمساز اولمایان

١١٤ ـ اولدی مسخر بزه چوشامله‌روم
هر کشیلر یوریسین یوللرینه
دشمنه دمیر اولدق دوستلره موم
چون دوسته مبارکز دوشمنه شوم

١١٥ ـ باسیجغ [١] دنیایه‌سن دوشدی خاچلر
دنیایه هرقوچ که کلدی شکر آکا
باشلادی حق باطللری [لشن صوچلر]
طاپاندی آنك برله جمله قوچلر

١١٦ ـ کوره‌لی صاچیکی بولمادم قرار
طوره‌جق قارشیکزه [من دورلر من]
یوزیکه اولسون فدا کل ای نکار
صانه سن دوکمش [کلغه] ابر بهار

١١٧ ـ طابوکه اولسون فدا تن وجانم
عار وناموس اگر ترك ایتدی یار
یولکه قیلدم قربان [ایت و جانم]
قویمازم بن دنیاده آد و صانم

١١٨ ـ قوشونلر بر برینه قخشاشماشده [٢]
طویمز بولونسر [٤] خلقه امید
ایکی عالم جریسی چخشا شماشده [٣]
بوجهان خلقی ایشی اوخشا شماشده [٥]

---

١ — باصنجه . ٢ و ٣ — چاربیشمقده . ٤ — اولیجیدر، ٥ — راحت ایتمکده .

كتبه اضعف عباده المعترف بتقصيره وخطائه خليل ابن احمد

الملكى السلطانى

رحم الله من دعا لهم بالرحمة من سنة ست وتسعين

وسبعمائة حامداً الله تعالى على نعمه

ومصلياً على نبيه محمد وآله

ومسلماً تسليماً

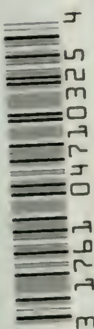
٧٩٦

سنه

فیاتی ٢٠ غروشدر .

محل فروشی : کتبخانهٔ سعودی

Burhāneddīn Aḥmed, Ḳāḍī
Dīvān